

Демографски преглед

Београд

Година XIX

Број 74/2019

СТРАТЕГИЈА ПОДСТИЦАЊА РАЂАЊА И АГЕНДА 2030. УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Уједињене нације су развиле нову глобалну агенду у правцу одрживог развоја која усмерава јавне политике на националном и локалном нивоу до 2030. године (United Nations 2015). Агенда 2030 садржи 17 циљева одрживог развоја и 169 потциљева односно конкретних циљних вредности, за које су дефинисани индикатори помоћу којих је могуће мерити остварење тих вредности. Овако структуриран документ обухвата све три кључне димензије одрживог развоја сваке популације: економски раст, социјалну инклузију и заштиту животне средине.

Европска комисија, путем свог саопштења „Next steps for the sustainable European future“ извештава на које начине су циљеви одрживог развоја до 2030. уграђени у развојну агенду и

приоритете Европске уније (ЕУ). С обзиром да прикључење Републике Србије Европској унији спада у стратешке циљеве државе, постоји потпуни консензус да се реализација циљева одрживог развоја спроводи кроз процес европских интеграција. Сходно томе, процес приоритизације и национализације циљева одрживог развоја у Србији треба да прати исти принцип и стандарде успостављене унутар Европске уније. То конкретно значи да сва развојна документа и документи јавних политика треба да интегришу Агенду 2030 и искористе је у сврхе профилисања Србије током процеса приступања Европској унији (Влада Републике Србије 2017).

Слика 1. Три групе циљева одрживог развоја Агенде 2030 мапираних према факторима ниског фертилитета у Србији

Крајем 2015. године, Влада Републике Србије је установила Међуресорну радну групу за спровођење Агенде 2030, из чијег деловања је, 2019. године, произашао први Добровољни национални извештај Републике Србије о спровођењу Агенде 2030 за одрживи развој (Влада Републике Србије 2019). Иако се популациони изазови не помињу експлицитно, у извештају се наводе и фактори који директно утичу на тенденције природног обнављања становништва. Акцентат је на економском и здравственом домену одрживог развоја, али је поменут и аспект инклузивности и једнакости, који, такође, спада, пре свега у домену родне

(не)једнакости, у кључне детерминанте неповољних демографских показатеља.

Србија се суочава са низом озбиљних популационих изазова. Најважнији проблем је вишедеценијско рађање деце далеко испод потреба замене генерација. Ублажавање кризе рађања је високо рангирано на политичкој агенди Србије. У том смислу, поред побољшања општих социоекономских услова, који су апострофирани у поменутом националном извештају о досадашњем спровођењу Агенде 2030, политички одговор се заснива и на специфичним правцима деловања утврђеним Стратегијом подстицања рађања и релевантним законским решењима.

У овом броју Демографског прегледа представимо један део резултата пројекта *Утврђивање и промовисање везе између политика фертилитета Србије и Агенде 2030 Уједињених нација* подржаног од стране Кабинета министра без портфеља задуженог за демографију и популациону политику. Две основне активности пројекта односиле су се на утврђивање везе између деловања на ублажавању кризе рађања и реализовања циљева Агенде 2030 у Србији и на дискутовање међузависности националног оквира за деловање у сфери фертилитета и имплементације Агенде 2030. У овом тексту, резултати прве активности су, пре свега, графички представљени, док ћемо резултате друге активности детаљније размотрити.

Економско оснаживање потенцијалних родитеља и родитеља

У оквиру посебног циља Стратегије означеног као ублажавање економске цене подизања детета постављена су два појединачна циља – смањење директних трошкова подизања деце и финансијске мере за подстицање рађања односно подстицаји у сфери становања, за чије остваривање је предложено шест различитих мера, активности и механизма. Други посебни циљ, усклађивање рада и

родитељства, је, такође, представљен кроз два појединачна циља – усклађивање родитељског и професионалног домена и усклађивање рада и родитељства путем збрињавања деце запослених родитеља. Реализација ова два појединачна циља разрађена је кроз 16 мера, активности и механизма од којих се барем седам тиче економског оснаживања родитеља и потенцијалних родитеља на директан или индиректан начин.

У Стратегији подстицања рађања, усвојеној 2018. године, која третира најделикатније популационо питање данашњице, стационарно становништво, тј. становништво у коме ће следеће генерације бити исте величине као и постојеће, представљено је као општи циљ одрживог демографског развоја Србије у дугорочној перспективи. Да би таква будућност била могућа, овај стратешки документ претпоставља достизање осам посебних циљева, који су ближе дефинисани кроз појединачне циљеве, а они детаљно разрађени кроз мере, активности и механизме за њихову реализацију. Ублажавање економске цене подизања детета (посебни циљ 1) најдиректније се односи на тежњу за економским оснаживањем родитеља и потенцијалних родитеља, чијем би остваривању допринела и реализација одређених појединачних циљева дефинисаних у оквиру усклађивања рада и родитељства (посебни циљ 2).

Слика 2. Група циљева одрживог развоја Агенде 2030 мапираних према социоекономским факторима ниског фертилитета у Србији

Стратегија подстицања рађања не наводи експлицитно Агенду одрживог развоја до 2030. као концептуални оквир за дефинисање својих циљева, али се на основу анализе тог стратешког документа закључује да су циљеви Агенде 2030 који се тичу изазова у сфери економских детерминанти фертилитета садржани у основи наведених посебних и појединачних циљева Стратегије. Како би се постигло смањење директних и индиректних трошкова подизања деце, као важно је истакнуто да се обезбеди следеће:

- примена одговарајућих мера система социјалне заштите и мера за све, укључујући најугроженије, а посебно сиромашне и рањиве, како би имали једнака права на економске ресурсе, као и приступ основним услугама (циљ 1 и 2 Агенде 2030),
- приступ квалитетној предшколској бризи и образовању свој деци, као и једнака доступност свим младима јефтиног и квалитетног техничког, стручног и терцијарног образовања, односно једнака могућност за запошљавање и достојне послове (циљ 4 Агенде 2030),
- битно смањивање удела младих који нису запослени нити у процесу образовања или обуке, пуна и продуктивна запосленост и достојанствен рад за све жене и мушкарце, укључујући

и младе људе и особе са инвалидитетом, као и једнака плата за рад једнаке вредности (циљ 8 Агенде 2030),

- једнаке могућности и смањење неједнакости исхода, путем елиминисања дискриминаторних закона, политика и пракси, као и усвајање и промовисање одговарајућих политика, посебно фискалне и политике у области плата и социјалне заштите како би се прогресивно постигла већа равноправност (циљ 10 Агенде 2030).

Када је у питању Акциони план Стратегије подстицања рађања, који би тек требало да се донесе, издвојићемо препоруке које сматрамо релевантним за дефинисање приоритета у спровођењу дела Стратегије који се односи на економско оснаживање потенцијалних родитеља и родитеља. Главни акценат Акционог плана би требало да буде на примени мера у области социјалне заштите младих родитеља, како би се обухватио што већи број угрожених, затим на спровођењу мера које воде порасту обухвата деце предшколским образовањем, порасту запослености младих, и стварању једнаких могућности свима за достојне послове, и једнаку плату за рад једнаке вредности. Овакав начин спровођења Стратегије у овом домену би се подударио са остваривањем циљева и потциљева

Агенде 2030 који се тичу економског оснаживања потенцијалних родитеља и родитеља.

У периоду након доношења Агенде 2030, усвојена су два закона чији је садржај у сагласности са смерницама Стратегије подстицања рађања и чија примена може директно утицати на економско оснаживање потенцијалних родитеља и родитеља у Србији, што се подудара са реализацијом циљева Агенде одрживог развоја у овом домену. Спровођење новог Закона о финансијској подршци породици са децом и Закона о раду омогућава мајци новчану накнаду за време одсуства поводом рођења детета, која у потпуности замењује зараду коју би остварила да није на одсуству, као и родитељски додатак за прво четворо деце, који прогресивно расте са редом рођења детета. Иако су истраживања показала да постоји простор за побољшање појединих решења, пре свега у погледу увођења флексибилнијих форми коришћења одсуства за негу дете-

та и смањења доходне неједнакости (Stanić и Matković 2017; United Nations Development Programme 2018b), усвајање и реализација ових законских решења представља позитивну поруку свим потенцијалним родитељима, као и родитељима који још нису остварили жељени број деце, и својерестан значајан помак у економском оснаживању родитеља односно порасту шанси за успешну имплементацију развојних циљева Агенде 2030 у Србији.

Ка бољем сексуалном и репродуктивном здрављу

Од осам посебних циљева Стратегије подстицања рађања, три се односе на тежњу за остваривањем бољег сексуалног и репродуктивног здравља популације схваћеног у најширем смислу. То су очување и унапређење репродуктивног здравља (посебни циљ 4), решавање проблема неплодности (посебни циљ 5), и здраво материнство (посебни циљ 6).

Слика 3. Група циљева одрживог развоја Агенде 2030 мапираних према факторима који условљавају ниво сексуалног и репродуктивног здравља у Србији

Набројани посебни циљеви су широко постављени и детаљно разрађени у Стратегији. Тако су у оквиру посебног циља дефинисаног као очување и унапређење репродуктивног здравља издвојена три појединачна циља и излистано укупно 26 различитих мера, активности и механизма за његово остваривање. Мада се у самом документу не наводи његова заснованост на Агенди одрживог развоја до 2030, циљеви Агенде 2030 који се тичу овог питања саставни су део наведених посебних и појединачних циљева Стратегије подстицања рађања. У том смислу истичемо да је подвучен значај обезбеђивања:

- универзалног приступа услугама здравствене заштите сексуалног и репродуктивног здравља укључујући планирање породице, информисање и едукацију (3. циљ Агенде 2030),
- сексуалне едукације у школама (4. циљ Агенде 2030),
- поштовања и реализовања сексуалних и репродуктивних права свих жена и парова без изузећа оних који припадају тзв. посебно осетљивим, односно рањивим групама, као што су адолесценти, особе које су у неповољном социјално-економском положају, маргинализоване лица, они које живе у институцијама, особе са инвалидитетом, мигранти и азиланци, особе са инфекцијом ХИВ, и други (5. и 10. циљ Агенде 2030).

Пошто још није усвојен Акциони план за спровођење Стратегије подстицања рађања, намеће се потреба да приоритет у реализацији дела Стратегије који се тиче сексуалног и репродуктивног здравља буде обезбеђивање релевантних услуга здравствене заштите, одговарајућег образовања у школама и испуњење сексуалних и репродуктивних права свих грађана Србије.

Односно, да акценат у спровођењу Стратегије у овој сфери буде онај који се преклапа са спровођењем циљева Агенде 2030 који се тичу сексуалног и репродуктивног здравља.

У складу са Агендом одрживог развоја до 2030. је и Национални програм очувања и унапређења сексуалног и репродуктивног здравља грађана Републике Србије из 2017. године везан за ангажовање здравственог система.

Ублажавање родне неједнакости

Као што је претходно детаљније описано, актуелна Стратегија подстицања рађања, за достизање дугорочног циља обнављања становништва Србије природним путем, тј. стопе укупног фертилитета довољне за замену генерација, предвиђа остварење осам посебних циљева. Остварење највећег броја појединачних циљева кроз примену мера, активности и механизма дефинисаних у оквиру усклађивања рада и родитељства (посебни циљ 2) и снижавања психолошке цене родитељства (посебни циљ 3) водило би ка ублажавању родних неједнакости односно ка реализацији те димензије одрживог демографског развоја Србије.

Први од два појединачна циља у оквиру посебног циља – усклађивање рада и родитељства, тиче се, пре свега, успостављања родне равноправности на тржишту рада, док се други односи на домен збрињавања деце запослених родитеља. Реализација оба појединачна циља разрађена је кроз 16 мера, активности и механизма од којих се одређени део директно тиче економског оснаживања родитеља и потенцијалних родитеља, нарочито мајки, али све дефинисане мере имају јасно изражену тежњу ка снижавању психолошке цене подизања деце коју снесе

родитељи и, углавном, њихова шира сродничка мрежа (најчешће њихови родитељи).

У оквиру посебног циља Стратегије – снижавање психолошке цене родитељства, постављена су четири појединачна циља: снижавање психолошке цене материнства мерама које регулишу усклађивање рада и родитељства, истицање значаја улоге оца у подизању детета, снижавање психолошке цене родитељства олакшавањем вођења домаћинства и јачање компетенције за испуњавање брачне и родитељске улоге. За њихово остваривање

је предложено десет различитих мера, активности и механизма. Сва четири појединачна циља истичу тежњу ка успостављању родне равнотеже у приватној сфери, која се види као једна од кључних препрека за остваривање жељеног броја деце у савременим друштвима, што потврђује дискрепанца у стопама рађања између северозапада Европе и остатка континента, која у великој мери одражава разлике у достигнутом степену развоја у овој сфери родне равноправности (Esping-Andersen и Billari 2015).

Слика 4. Група потциљева одрживог развоја Агенде 2030 мапираних према факторима који условљавају ниво родне равноправности у Србији

Стратегија подстицања рађања не наводи директно Агенду одрживог развоја до 2030. као једно од својих полазишта, али су циљеви Агенде 2030 који се односе на ублажавање родне неједнакости саставни део наведених посебних и појединачних циљева Стратегије. У том погледу, наглашавамо да је у националном стратешком документу истакнут значај следећих смерница деловања садржаних у потциљевима 5. циља Агенде 2030:

- престанак свих облика дискриминације и насиља према женама, како у јавној тако и у приватној сфери,
- препознавање и вредновање неплаћеног старања и рада у домаћинству кроз обезбеђивање јавних услуга, инфраструктуре и политике социјалне заштите, те кроз промовисање заједничке одговорности у домаћинству и породици,
- пораст употребе информacionих и комуникационих технологија како би се промовисало оснаживање жена, усвајање и унапређивање добре политике и извршног законодавства за промовисање родне равноправности и оснаживање свих жена на свим нивоима.

На крају, могуће је издвојити препоруке за дефинисање приоритета у реализацији дела Стратегије подстицања рађања који се односи на ублажавање родних неједнакости. То подразумева да би главни фокус Акционог плана за спровођење Стратегије требало да буде на предузимању мера против сваког вида дискриминације жена на тржишту рада (нарочито оног усмереног на жене које планирају децу или имају родитељске обавезе), обезбеђивању лаке доступности јавних сервиса који би заменили неплаћени рад жене у домаћинству, усвајању и спровођењу закона у сфери родне равноправности и снажном медијском промовисању оснаживања жена. На тај начин би се фокус спровођења Стратегије у овој сфери подударно са реализацијом циљева Агенде 2030 у домену ублажавања родних неједнакости.

Уместо закључка

У истраживању је установљена и показана јасна међузависност између националног оквира за деловање у сфери фертилитета, који чине Стратегија подстицања рађања и релевантна законска решења, и реализације циљева одрживог развоја Агенде 2030. То је врло значајан налаз, јер су ублажавање кризе рађања и европске интеграције политички приоритети Србије. Влада је посвећена Агенди 2030 и постоји консензус да се реализација циљева одрживог развоја спроводи кроз процес европских интеграција Србије.

Литература

Esping-Andersen, G., & Billari, F. C. (2015). Re-theorizing Family Demographics. *Population and Development Review*, 41(1), 1-31.

Stanić, K., & Matković, G. (2017). Uzroci porasta broja korisnika odsustva povodom rođenja deteta u Srbiji. *Stanovništvo*, 55(1), 41-62.

United Nations (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.

United Nations Development Programme (2018b) *Human Development Paper on Income Inequality in the Republic of Serbia*. Belgrade: UNDP Serbia.

Влада Републике Србије (2017). *Србија и Агенда 2030. Мапурање националног стратешког оквира у односу на циљеве одрживог развоја*. Извештај. Београд: Влада Републике Србије – Републички секретаријат за јавне политике.

Влада Републике Србије (2019). *Добровољни национални извештај Републике Србије о спровођењу Агенде 2030 за одрживи развој*. Београд: Влада Републике Србије.

др Мирјана Рашевић, др Владимир Никитовић